

Kaip derėtų elgtis su Rusija?*

Klausimas, kurio ištakų ieškodami neišvengiamai prisimintume garsiąją George'o Kennano telegramą 1946 m. Tada G. Kennanas sakė, kad su sovietine Rusija draugauti arba netgi megzti strateginę partnerystę – neįmanoma. Tačiau jis nepasisakė ir už konfrontaciją. Taip gimė garsioji sulaikymo („*containment*“) doktrina. Ši doktrina priklausomai nuo istorinės specifikos įgaudavo gana skirtingas formas. Joje vietą surasdavo ir kietas, beveik idealistinis spaudimas, paremtas ideologiniu ir branduoliniu šantažu, ir nuosaikesnis balansavimas, pasireiškęs desantinėmis euforijomis bei neva politika nekvepiančiu Europos (JAV) ir SSRS ekonominiu bendradarbiavimu.

Atrodė, kad žlugus SSRS, padėtis gerokai pasikeitė. Ilgą laiką buvo teigiama, kad analogijos su šaltojo karo laikotarpiu nebėra aktualios.

Tačiau pastaruoju metu viešuosiuose debatuose, dabartinių tarptautinių įvykių komentaruose ir interpretacijose vis dažniau pasigirsta tarptautinės padėties gretinimų. Klausimai, ar dabartiniai Vakarų ir Rusijos priešiško požiūrio požymiai nėra šaltojo karo daigai, darosi jau banalūs. Beje, ši teiginį įrodytų vien tai, kad pasaulio aukščiausio rango politikai vieną dieną gali neigti gyveną iš naujo šaltojo karo su Rusija laikus, o kitą dieną tai patvirtinti.

Tarptautinių santykių ekspertai kiek atsargesni. Panašu, kad jie ieško tikslesnių dabartinių Rusijos ir Vakarų santykių apibūdinimų.

Prieš keletą metų lietuviškai pasirodė Vašingtono strateginių ir tarptautinių studijų centro Europos projektų direktoriaus Janusz Bugaj-

---

* Edward Lucas. Naujas šaltasis karas: Kremliaus keliama grėsmė Rusijai ir Vakarams. Vilnius: Baltos lankos, 2008. 342 p.

skio monografija „Šaltoji taika: Naujasis Rusijos imperializmas“ (Vilnius: Artlora, 2006. 319 p.).

Štai dabar „The Economist“ Vidurio ir Rytų Europos korespondento Edwardo Lucas knyga „Naujasis šaltasis karas“ (beje, anglų kalba pasirodžiusi taip pat šių metų vasarį).

Reikia pripažinti, kad autorius iš tiesų elgiasi labai atsakingai. Tai rodo pagrindinės dvi jo tezės.

Pirmoji – šaltasis karas, toks, kokį jį patyrė pasaulis po Antrojo pasaulinio karo iki SSRS griūties, nesugrįš. To šaltojo karo specifika (dvipoliškumas, ginklavimosi varžybos ir branduolinis ginklas, ideologinė ir propagandinė konfrontacija) – tai jau istorija. Būtent todėl dabartinės nuorodos, pritaikant to meto realijas šiuolaikinėms tarptautinės politikos procesams, – anachronizmas.

Kita vertus, dabartinę, permainingą konfrontaciją tarp Vakarų ir Maskvos galima įvardyti naujojo šaltojo karo terminu. Stebint Rusijos prezidento ir Vakarų valstybių vadovų susitikimus kartais susidarantis įspūdis neturėtų apgauti. Kadangi analizuojant V. Putino Rusijos santykius su Vakarais, nesunku diagnozuoti, jog vertybiniu požiūriu atstumas tarp Vakarų pasaulio ir Rusijos ne tik kad nemažėja, bet ir nuosekliai didėja. Kitaip tariant, Maskva grįžta prie tokio elgesio modelio, kurį taikė sovietai tiek vidaus, tiek užsienio politikoje.

Viduje – politinio stabilumo užtikrinimas pasitelkus autoritarizmą, administracinius išteklius, jėgos struktūras ir demokratiškas teisių bei laisvių suvaržymo kainą. Užsienyje – kursas į ekspansinę, imperinę užsienio politiką.

Iš pirmo žvilgsnio, tarsi nieko naujo. Daug empirikos ir mes žinajome. Jos pakako tendencijoms įžvelgti. Kita vertus, ar kas nors sistemino visus tuos faktus, aplinkybes ir t. t., ir pan., kuriuos paprastai naudojame kalbėdami apie šiuolaikinę Rusiją bent jau lietuviškame diskurse? Ar atsakėme (iki galo) į klausimą, kurį iki šiol Vakaruose pasilikome atvirą: „Kas tu esi, pone Putine?“

Dėl intrigos E. Lucas atsakymą nutylėsiu, tačiau pasakysiu, kad monografijoje pateikiama išsami V. Putino iškilimo į Rusijos valdžios olimpą genezė, valdymo mechanika ir įteisinimas. Tai ne tik rusų elito perrikiavimas ir valstybinis reketas, *efesbifikacija*, represijos, psichiatrinės ligoni-

nės, bet ir naujoji politinė ideologija, kuri, kaip iki šiol manyta, Rusijoje kol kas apskritai nėra susiformavusi.

Vargu ar reikia aiškinti, kad jeigu nėra kuriama pilietinė visuomenė, valstybės ribos neišvengiamai pradedamos sieti su buvusios imperijos sienomis. Net sutinkant su teiginiu, esą Rusijos vidaus politinė struktūra yra jos pačios reikalas, ar gali tarptautinė bendrija pro pirštus žiūrėti į Kremliaus pastangas reanimuoti buvusią imperiją?

Tiems, kurie žiūri arba žiūrėjo pro pirštus (kai kurie įtakingi senosios Europos valstybių – Prancūzijos, Vokietijos, Italijos – politikai, kai kurios įtakingos tų pačių valstybių, taip pat Didžiosios Britanijos, JAV ar tarpžemyninės finansinės grupuotės), E. Lucas siūlo įdėmiau pažvelgti į metodus, kuriais Rusija įtraukia pasaulį į naująjį šaltąjį karą. Tai – gryniesiems pinigai („cash“), gamtiniai išteklių, diplomatija ir propaganda. Papildysiu. Apie tai knygos autorius rašo, bet nepriskiria prie naujojo šaltojo karo fenomeno (sic!) – ir laiko sovietiniams laikams būdingo karinio šantažo imitacija.

Cash'as naudojamas atvirai ir sofistikuotai. Vakarami nori pelno. Jie investuoja į Rusijos rinką. Paskui priverčiami pigiai „parduoti“ išgytus verslus. Tačiau keistai Vakarų valstybėse tampa Maskvos lobistais, propaguodami Rusijos rinkos „neribotų galimybių“ teoriją ir reikalauja išleisti rusų valstybines monopolijas, ypač energetines, į ES ir JAV rinkas.

Šiame kontekste, matyt, neverta kalbėti apie gamtinių išteklių veiksnį ir jo galimybes Kremlui, t. y. rusiškąjį energetinį ginklą. Bet kai kurias, man regis, pamirštas detales E. Lucas tikrai jums primins. O jas šiandien ypač verta prisiminti, pavyzdžiui, net simboliškai gretinant praktinį „finliandizacijos“ koncepcijos taikymą šaltojo karo metu ir paskutinius energetinius Rusijos ir Bulgarijos sandėrius.

Diplomatija ir propaganda. Čia svarbiausia pagrindinė paradigma. O ji labai paprasta: „Maskva – visada teisi.“ Reikia empirikos ir jos ruošimo bei įgyvendinimo technologijų? E. Lucas „Naujajame šaltajame kare“ surasite.

Karinės imitacijos dimensija. Tarsi ir savo kailiu pajutome. Tiesa, šio matmens pavyzdžių virtinėje neaptiksime „SU-27“ avarijos Lietuvoje. „SU-27“, kuris, ką tik imitavęs Danijos bombardavimą, buvo pakeliui į Tėvynę. Tačiau puikiai suprasime, jog tai reikalo esmės nekeičia. Baltijos šalių veiks-

niui, bandymams jį kaip europinį palenkti savo, Rusijos naudai knygos autorius skiria ypač daug dėmesio.

Manau, dėl dviejų objektyvių priežasčių.

Pirmoji – tai dar viena, iškalbinga senojo šaltojo karo esmės (kova dėl Europos) iliustracija.

Antroji. Ji kukliai paminėta išnašose. Paskelbus 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą, britų pilietis Edwardas Lucas tapo asmeniu, kuriam tuometinis Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras Algirdas Saudargas, Vilniaus oro uoste išsitraukęs iš kišenės antspaudą, ką tik sovietų pasieniečio gražintame E. Lucas pase uždėjo žymę – „Lietuvos Respublikos viza 0001“.

Išnaša be galo svarbi. Joje autorius prisipažįsta tiesiog norėjęs asmeniškai patvirtinti Vakarų solidarumą kovojant už laisvę. Regis, tai ir yra tikroji monografijos „Naujasis šaltasis karas“ potekstė ir kartu atsakymas į klausimą „Kaip derėtų elgtis su Rusija?“

RAIMUNDAS LOPATA